

УДК: 347.97/.99:004

Biblid 1451-3188, 25 (2026)

Год XXV, бр. 94-95, стр. 49–70

Изворни научни рад

Рад примљен 18. 05. 2026. године

Рад одобрен 19. 06. 2026. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iire_ez.2026.25.94_95.3

CC BY-SA 4.0

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА ПРАВОСУДНИХ ИНСТИТУЦИЈА У КОНТЕКСТУ ЕВРОПСКИХ СТАНДАРДА МЕЂУНАРОДНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Пантелија БОЖИЋ*

Апстракт: Дигитална трансформација правосудних институција представља један од најзначајнијих процеса савременог развоја европског правног простора, будући да примена информационо-комуникационих технологија суштински утиче на ефикасност, транспарентност и доступност правде. У раду се анализирају европски стандарди дигиталне комуникације у правосуђу, с посебним освртом на развој система *e-justice* у државама чланицама Европске уније (ЕУ), и степен усклађености правосудног система Босне и Херцеговине са савременим европским тенденцијама у области дигитализације правосуђа. Посебна пажња посвећена је нормативном и институционалном оквиру ЕУ, стандардима електронске размене података, заштити података о личности и питањима сајбер безбедности у дигиталном правосуђу. У раду се указује да дигитализација правосудних институција више не представља искључиво питање техничке модернизације, већ један од кључних предуслова ефикасне међународне правосудне сарадње и функционисања савременог концепта владавине права. Анализа показује да је у Босни и Херцеговини остварен одређени напредак у области *e-justice*, али да су за потпуно

* Правни факултет, Универзитет Синергија, Бјељина, Босна и Херцеговина. Е-mail: pantelijasb@gmail.com. ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-1614-1787>

усклађивање са европским стандардима неопходне даље нормативне, институционалне и техничке реформе.

Кључне речи: Дигитализација правосуђа, *e-justice*, европски стандарди, електронска комуникација, Босна и Херцеговина

1) УВОД

Дигитална трансформација представља један од најзначајнијих процеса савременог институционалног и правног развоја, будући да интензивна примена информационо-комуникационих технологија постепено мења начин функционисања јавне управе, привредних субјеката, међународних организација и правосудних институција. Савремени правосудни системи више се не посматрају искључиво као традиционални механизми заштите права и законитости, већ и као сложени институционални системи чија ефикасност све више зависи од степена технолошке модернизације, брзине електронске комуникације, сигурности дигиталне размене података и способности институција да обезбеде приступ правди у условима развијеног дигиталног окружења. У том контексту, концепт *e-justice* постао је један од кључних сегмената европских правосудних политика, нарочито након интензивирања прекограничне сарадње унутар ЕУ и потребе за уједначавањем стандарда електронске комуникације између националних правосудних система. Развој дигиталног правосуђа у европском правном простору добио је посебан значај током последње деценије, а нарочито након кризе изазване пандемијом COVID-19, када су бројне државе биле принуђене да у кратком временском периоду обезбеде функционисање судова путем дигиталних платформи, видео-конференцијских система и електронске комуникације. Европска комисија у саопштењу „Digitalisation of justice in the European Union: A toolbox of opportunities“, истакла је да је дигитализација правосуђа неопходна ради обезбеђивања ефикаснијег приступа правди, убрзања судских поступака и јачања прекограничне сарадње унутар ЕУ. Поред тога, институције Савета Европе, а нарочито Европска комисија за ефикасност правосуђа (*European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ*), развиле су читав низ смерница и препорука које се односе на електронско подношење поднесака, дигитализацију судова и примену савремених комуникационих технологија у судским поступцима. Посебан значај дигиталне трансформације правосудних институција огледа се у чињеници да савремени облици међународне правосудне сарадње све више зависе од ефикасне електронске комуникације, интероперабилности

информационих система и сигурне размене података између националних и наднационалних институција. У таквим околностима, усклађивање националних правосудних система са европским стандардима дигиталне комуникације постаје један од значајних аспеката процеса европских интеграција, посебно за државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство у Европској унији. Босна и Херцеговина, као држава која тежи усклађивању са *acquis communautaire*, суочава се са бројним изазовима у области дигитализације правосуђа, који се односе на нормативну фрагментираност, институционалну сложеност, ограничене техничке капацитете и недовољан степен интегрисаности правосудних информационих система. Предмет овог рада односи се на анализу дигиталне трансформације правосудних институција у контексту европских стандарда међународне комуникације, са посебним освртом на правосудни систем Босне и Херцеговине. Циљ рада јесте да се утврди у којој мери европски стандарди дигиталне комуникације утичу на модернизацију правосудних институција, као и да се анализира степен усклађености правосудног система Босне и Херцеговине са савременим европским тенденцијама у области *e-justice*. У раду ће бити примењене нормативна, компаративна и аналитичка метода, уз коришћење релевантних правних аката ЕУ, докумената Савета Европе, научне литературе и извештаја међународних институција.

2) ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ ДИГИТАЛНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ЈАВНЕ УПРАВЕ И ПРАВОСУЂА

Дигитална трансформација јавне управе и правосуђа представља сложен и вишедимензионалан процес који подразумева суштинску промену начина функционисања институција кроз интеграцију савремених информационо-комуникационих технологија у административне, управне и правосудне поступке. Иако се у савременој литератури често користе појмови дигитализација, дигитална модернизација и дигитална трансформација као синоними, између њих постоје значајне концептуалне разлике. Дигитализација се најчешће односи на технички процес претварања аналогних података у дигитални формат, док дигитална модернизација подразумева увођење технолошких решења ради повећања ефикасности постојећих институционалних механизма. С друге стране, дигитална трансформација представља много шири процес који укључује структурне, организационе и функционалне промене институција, при чему технологија постаје средство

редефинисања начина вршења јавних овлашћења и комуникације између институција и грађана.¹ У оквиру савремених теоријских приступа, дигитална трансформација јавне управе посматра се као један од основних елемената развоја *digital governance* модела, који се заснива на примени дигиталних платформи, аутоматизованих процедура и електронске комуникације у процесу доношења и спровођења одлука. Овај концепт постепено је довео до развоја *e-government* система, чији је основни циљ унапређење транспарентности, доступности и ефикасности јавних услуга.² Међутим, за разлику од класичне јавне управе, правосудни систем има специфичну институционалну и нормативну природу, због чега процес дигиталне трансформације правосуђа подразумева сложеније прилагођавање технолошким променама. Судски поступци заснивају се на строго формализованим процесним правилима, принципима правичног суђења и заштите процесних права странака, што значи да свака примена дигиталних технологија мора бити усклађена са основним гаранцијама владавине права и правне сигурности.³

Концепт *e-justice* развио се управо као одговор на потребу да се савремене информационо-комуникационе технологије integriшу у рад правосудних институција без нарушавања основних правних принципа. Под појмом *e-justice* подразумева се употреба дигиталних технологија у функционисању судова, тужилаштава и других правосудних органа, укључујући електронско подношење поднесака, електронско управљање предметима, дигиталну архиву, видео-конференцијска суђења, електронску доставу и прекограничну размену података између правосудних институција. Развој овог концепта у великој мери је повезан са ширим процесом европске интеграције, јер је успостављање јединственог европског правног простора захтевало ефикаснију комуникацију и сарадњу између националних правосудних система. Теоријска расправа о дигиталној трансформацији правосуђа у значајној мери обухвата и питање односа између технолошке ефикасности и заштите људских права. Један број аутора указује да дигитализација судских поступака доприноси бржем решавању предмета, смањењу

¹ Jan van Dijk, *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*, Sage Publications, Thousand Oaks, 2005, pp. 1–25.

² Miriam Lips, *Digital Government: Managing Public Sector Reform in the Digital Era*, Routledge, London, 2019, pp. 15–38.

³ Giovanni Sartor, *Legal Reasoning: A Cognitive Approach to the Law*, Springer, Dordrecht, 2005, pp. 305–329.

административних трошкова и већој доступности правде, посебно у прекограничним поступцима.⁴ С друге стране, у литератури се истиче да прекомерна технолошка аутоматизација може угрозити поједине аспекте права на правично суђење, нарочито у ситуацијама када дигитални системи постану доминантан механизам процесне комуникације без адекватне контроле и институционалне транспарентности.⁵ Из тог разлога, европске институције у процесу дигитализације правосуђа инсистирају на примени принципа технолошке неутралности, пропорционалности и заштите основних права. Посматрано у ширем друштвеном контексту, дигитална трансформација правосуђа више не представља искључиво питање техничке модернизације институција, већ један од кључних елемената савременог концепта владавине права. Ефикасност правосудних институција све више зависи од способности система да обезбеди брзу и сигурну комуникацију, приступ релевантним подацима и функционалну прекограничну сарадњу, што је нарочито значајно у оквиру европског правног простора заснованог на принципима међусобног поверења и институционалне координације. У том смислу, дигитална трансформација правосуђа представља не само технолошки већ и правни, институционални и политички процес који непосредно утиче на функционисање савремених демократских система.

3) ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ ДИГИТАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ У ПРАВОСУЂУ

Развој европских стандарда дигиталне комуникације у правосуђу непосредно је повезан са процесом постепеног формирања јединственог европског правног простора, у оквиру којег је ефикасна правосудна сарадња препозната као један од основних предуслова функционисања ЕУ. Интензивирање прекограничних правних односа, повећање броја транснационалних спорова и потреба за брзом разменом информација између националних правосудних институција условили су стварање сложеног нормативног и институционалног оквира, чији је циљ унапређење дигиталне комуникације и модернизација правосудних система држава чланица. У том контексту, ЕУ је постепено развијала

⁴ Marco Fabri, "Will COVID-19 Accelerate Implementation of ICT in Courts?", *International Journal for Court Administration*, Vol. 11, No. 2, 2021, pp. 1–6.

⁵ Richard Susskind, *Online Courts and the Future of Justice*, Oxford University Press, Oxford, 2019, pp. 36–74.

правне и стратешке механизме који омогућавају примену савремених информационо-комуникационих технологија у функционисању судова, тужилаштва и других правосудних органа, настојећи да обезбеди истовремено очување процесних гаранција, правне сигурности и основних права странака у поступку.⁶ Основу европског нормативног оквира у области дигитализације правосуђа представљају одредбе Уговора о функционисању ЕУ, које се односе на простор слободе, безбедности и правде, а нарочито одредбе које регулишу правосудну сарадњу у грађанским и кривичним стварима.⁷ Ове одредбе омогућиле су институцијама ЕУ да постепено развијају механизме прекограничне правосудне сарадње засноване на електронској комуникацији, интероперабилности информационих система и дигиталној размени података. У том процесу посебно је значајна улога Европске комисије, која је кроз различите стратешке документе и иницијативе поставила темеље европске политике дигитализације правосуђа. Један од кључних докумената у овој области представља саопштење Европске комисије „Digitalisation of justice in the European Union: A toolbox of opportunities“, у којем је наглашено да дигитализација правосуђа представља неопходан предуслов за јачање ефикасности правосудних система, обезбеђивање приступа правди и развој прекограничне сарадње унутар ЕУ.⁸ У наведеном документу Европска комисија указује да савремени правосудни системи морају бити способни да омогуће електронску комуникацију између странака и судова, дигитални приступ предметима, употребу видео-конференцијских технологија и сигурну електронску размену података између институција различитих држава чланица. Поред тога, дигитализација правосуђа посматра се као саставни део шире стратегије дигиталне трансформације ЕУ и изградње јединственог дигиталног тржишта. У институционалном смислу, значајну улогу у развоју европских стандарда дигиталне комуникације има Европска комисија за ефикасност

⁶ Pompeu Casanovas, Monica Palmirani, Silvio Peroni, Tom van Engers, Fabio Vitali, „Semantic Web for the Legal Domain: The Next Step“, *Semantic Web*, Vol. 7, No. 3, 2016, pp. 213–227.

⁷ „Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union“, *Official Journal of the European Union*, C202, Brussels, 7 June 2016, Articles 67–89.

⁸ „Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Digitalisation of justice in the European Union: A toolbox of opportunities“, European Commission, COM(2020) 710 final, Brussels, 2 December 2020.

правосуђа (*European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ*), која делује у оквиру Савета Европе. CEPEJ је развио бројне препоруке, смернице и етичке стандарде који се односе на употребу дигиталних технологија у правосуђу, са посебним нагласком на очување независности судства, приступа правди и заштите људских права.⁹ Посебан значај имају Смернице о електронском подношењу поднесака и дигитализацији судова, као и Европска етичка повеља о употреби вештачке интелигенције у правосудним системима, којом су дефинисани принципи транспарентности, недискриминације и људске контроле над аутоматизованим системима одлучивања.¹⁰

Поред CEPEJ-а важну улогу у изградњи европског дигиталног правосудног простора има и Европски портал *e-Justice*, који представља централну платформу за приступ информацијама о правосудним системима држава чланица, електронској комуникацији у прекограничним поступцима и различитим дигиталним правосудним услугама.¹¹ Успостављање овог портала омогућило је постепено повезивање националних правосудних система и развој механизма интероперабилности, што је посебно значајно у контексту прекограничне сарадње и примене принципа међусобног признавања судских одлука. Посебан корак у правцу институционализације европских стандарда дигиталне комуникације представља усвајање Уредбе о систему *e-CODEX*, којом је успостављен јединствени компјутеризовани систем за прекограничну електронску размену података у области правосудне сарадње.¹² Наведени систем омогућава сигурну и стандардизовану комуникацију између националних правосудних институција, при чему се посебна пажња посвећује заштити података, аутентификацији корисника

⁹ “Guidelines on electronic court filing (e-filing) and digitalisation of courts”, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), CEPEJ(2021)15, Council of Europe, Strasbourg, 2021.

¹⁰ “European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment”, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Council of Europe, Strasbourg, 2018.

¹¹ “European e-Justice Portal”, European Commission. Интернет: <https://e-justice.europa.eu>, 14. мај 2026.

¹² “Regulation (EU) 2022/850 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on a computerised system for the cross-border electronic exchange of data in the area of judicial cooperation in civil and criminal matters (*e-CODEX system*)”, *Official Journal of the European Union*, L150, Brussels, 1 June 2022.

и очувању интегритета електронских докумената. На тај начин ЕУ настоји да обезбеди функционалан и технолошки усклађен систем дигиталне комуникације, који би омогућио ефикасније функционисање правосудне сарадње унутар европског правног простора. Европски стандарди електронске комуникације и размене података у области правосуђа развијани су постепено, упоредо са процесом институционалног повезивања држава чланица ЕУ и јачањем прекограничне правосудне сарадње. Основни циљ ових стандарда јесте обезбеђивање сигурне, брзе и технички усклађене комуникације између националних правосудних система, како би се омогућило ефикасно спровођење судских поступака у оквиру јединственог европског правног простора. У том контексту, дигитална комуникација у правосуђу не посматра се искључиво као техничко питање, већ као један од кључних елемената функционисања принципа међусобног поверења између држава чланица ЕУ.¹³ ЕУ је развила низ механизма који имају за циљ уједначавање електронске комуникације у прекограничним поступцима, при чему се посебна пажња посвећује аутентификацији корисника, сигурности електронских докумената и правној валидности дигиталне комуникације.¹⁴ Један од најзначајнијих инструмената у области европске електронске комуникације представља Уредба (ЕУ) бр. 910/2014 о електронској идентификацији и услугама од поверења за електронске трансакције на унутрашњем тржишту (*eIDAS Regulation*), којом су успостављени заједнички стандарди електронске идентификације, електронског потписа, електронског печата и временског жига.¹⁵ Наведена Уредба има посебан значај за функционисање дигиталног правосуђа јер омогућава признавање електронских идентификационих средстава и електронских потписа између држава чланица, чиме се стварају предуслови за сигурну прекограничну комуникацију у судским поступцима. Истовремено, *eIDAS* представља један од темељних инструмената изградње поверења у дигиталне јавне услуге и правосудне системе ЕУ. Поред система

¹³ Mireille Hildebrandt, "Law as Information in the Era of Data-Driven Agency", *The Modern Law Review*, Vol. 79, No. 1, 2016, pp. 1–30.

¹⁴ Михајло Вучић, „Границе вантериторијалног дејства Опште уредбе о заштити података Европске уније“, *Европско законодавство*, Год. 19, бр. 73–74, 2020, стр. 41–60.

¹⁵ "Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market (*eIDAS Regulation*)", *Official Journal of the European Union*, L257, Brussels, 28 August 2014.

електронске идентификације, развој европских стандарда дигиталне комуникације значајно је повезан са успостављањем система *e-CODEX*, који представља инфраструктуру за сигурну прекограничну размену података у области правосудне сарадње. Основна сврха овог система јесте омогућавање електронске комуникације између националних правосудних органа путем стандардизованих техничких решења која обезбеђују заштиту података и интегритет докумената.¹⁶ У пракси, систем *e-CODEX* омогућава електронско подношење докумената, сигурну размену процесних аката и електронску комуникацију у прекограничним грађанским и кривичним поступцима, што значајно доприноси ефикасности европског правосудног простора. Значај електронске комуникације у правосуђу посебно је дошао до изражаја током пандемије COVID-19, када су бројни судови у Европи били приморани да примене видео-конференцијске системе, електронску доставу и дигитално управљање предметима како би обезбедили континуитет функционисања правосудног система. У том периоду постало је јасно да недостатак уједначених стандарда и недовољна техничка повезаност националних система могу представљати озбиљну препреку функционисању правосуђа у кризним околностима.¹⁷ Из тог разлога, институције ЕУ додатно су интензивирале активности усмерене ка развоју заједничких дигиталних стандарда и повећању интероперабилности националних правосудних система. У савременој литератури посебно се истиче да европски стандарди дигиталне комуникације имају двоструку функцију. С једне стране, они доприносе повећању ефикасности судских поступака и смањењу административних трошкова, док, с друге стране, представљају инструмент јачања правне сигурности и приступа правди унутар ЕУ.¹⁸ Управо због тога развој дигиталне комуникације у правосуђу више не представља искључиво питање техничке модернизације, већ и један од кључних аспеката савременог концепта европске владавине права. Савремени

¹⁶ "Regulation (EU) 2022/850 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on a computerised system for the cross-border electronic exchange of data in the area of judicial cooperation in civil and criminal matters (*e-CODEX system*)", *Official Journal of the European Union*, L150, Brussels, 1 June 2022.

¹⁷ Marco Fabri, "Will COVID-19 Accelerate Implementation of ICT in Courts?", *International Journal for Court Administration*, Vol. 11, No. 2, 2020, pp. 1–6.

¹⁸ Марија Мајсторовић, „Општа уредба Европског парламента и Савета Европске уније о заштити података (ГДПР) – преглед и новине“, *Европско законодавство*, Год. 19, бр. 73–74, 2020, стр. 99–117.

системи *e-justice* подразумевају обраду великог броја осетљивих информација, укључујући личне податке странака у поступку, податке о кривичним и грађанским предметима, финансијске информације, као и различите категорије поверљивих докумената чије откривање може угрозити права појединаца и функционисање правосудног система. Због тога је развој европских стандарда дигиталног правосуђа праћен постепеним јачањем нормативног оквира заштите података и сајбер безбедности, који представља један од кључних предуслова поверења у електронску комуникацију правосудних институција.¹⁹

Основни нормативни инструмент ЕУ у области заштите података о личности представља Општа уредба о заштити података (*General Data Protection Regulation* – *GDPR*), која је ступила на снагу 2018. године и успоставила јединствен систем заштите података на нивоу ЕУ.²⁰ Иако се *GDPR* не односи искључиво на правосудне институције, његове одредбе имају изузетан значај за функционисање система *e-justice*, јер регулишу принципе законитости обраде података, транспарентности, минимизације података, ограничења сврхе и безбедности обраде. У контексту дигиталног правосуђа посебно је значајан принцип интегритета и поверљивости података, који обавезује институције да обезбеде одговарајући ниво техничке и организационе заштите од неовлашћеног приступа, губитка или злоупотребе података.²¹ Поред *GDPR*-а, значајан део европског система заштите дигиталног правосуђа чине и прописи који се односе на сајбер безбедност и сигурност мрежних и информационих система. У том контексту посебан значај има Директива о мерама за висок заједнички ниво сајбер безбедности широм Уније (*NIS2 Directive*), којом су успостављени стандарди управљања сајбер ризицима и механизми институционалне сарадње у области заштите критичне дигиталне инфраструктуре.²² Иако

¹⁹ Ronald Leenes, Rosamunde van Brakel, Serge Gutwirth, Paul De Hert (eds), *Data Protection and Privacy: The Internet of Bodies*, Hart Publishing, Oxford, 2018, pp. 3–18.

²⁰ “Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (*General Data Protection Regulation*)”, *Official Journal of the European Union*, L119, Brussels, 4 May 2016.

²¹ Orla Lynskey, *The Foundations of EU Data Protection Law*, Oxford University Press, Oxford, 2015, pp. 74–102.

²² “Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union (*NIS2 Directive*)”, *Official Journal of the European Union*, L333, Brussels, 27 December 2022.

су правосудне институције традиционално биле усмерене на питања процесног права и институционалне организације, савремени облици дигиталне комуникације условили су да сајбер безбедност постане један од кључних елемената функционисања правосудног система. Потенцијални сајбер напади на судске информационе системе могу довести до компромитовања поверљивих података, прекида рада судова и нарушавања правне сигурности, што дигиталну безбедност поставља у сам центар савремених правосудних политика.

У савременој научној литератури све чешће се указује да заштита података и сајбер безбедност представљају не само техничко, већ и суштинско правно и институционално питање. Поверење грађана у дигитално правосуђе директно зависи од способности институција да обезбеде сигурност електронске комуникације и заштиту личних података, нарочито у контексту прекограничне размене информација између различитих правосудних система. Управо због тога ЕУ настоји да развије јединствене стандарде који ће омогућити функционалну дигитализацију правосуђа уз истовремено очување основних права и принципа владавине права. Посебан значај наведених стандарда огледа се и у процесу европских интеграција држава кандидата и потенцијалних кандидата за чланство у Европској унији. Усклађивање националних правних система са европским правилима заштите података и сајбер безбедности представља један од предуслова успешне дигиталне трансформације правосуђа и изградње ефикасног система међународне правосудне комуникације. За Босну и Херцеговину то подразумева не само нормативно прилагођавање европским стандардима, већ и развој институционалних и техничких капацитета способних да обезбеде сигурно функционисање система *e-justice* у складу са европским правним тековинама.

4) ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА СИСТЕМА Е-ПРАВОСУЂА У ДРЖАВАМА ЕУ

Практична примена система *e-justice* у државама чланицама ЕУ развијала се различитим интензитетом и у складу са специфичностима националних правосудних система, техничких капацитета и степена дигиталне развијености јавне управе. Иако ЕУ настоји да кроз заједничке стандарде и институционалне механизме обезбеди уједначен развој дигиталног правосуђа, пракса показује да између држава чланица и даље постоје значајне разлике у нивоу дигитализације судских поступака, степену електронске комуникације и примени напредних информационих система у раду

правосудних институција.²³ Упркос тим разликама, може се уочити заједничка тенденција постепеног преласка са традиционалних облика административног поступања ка интегрисаним дигиталним системима који омогућавају електронско управљање предметима, електронску доставу, удаљено учешће у поступцима и сигурну прекограничну размену података. Међу државама које се најчешће наводе као примери високо развијеног дигиталног правосуђа посебно место заузима Естонија, чији је правосудни систем у великој мери интегрисан у шири модел дигиталне јавне управе. Естонски систем *e-justice* заснива се на употреби јединствене дигиталне инфраструктуре, која омогућава електронску идентификацију грађана, електронско подношење поднесака и приступ судским предметима путем онлајн платформи.²⁴ Посебан значај има систем *X-Road*, који омогућава сигурну размену података између различитих државних институција и представља један од кључних механизма интероперабилности естонске дигиталне управе. Захваљујући високом степену дигиталне интегрисаности, већина судских поступака у Естонији може се покренути и пратити електронским путем, што значајно доприноси ефикасности и доступности правосудног система. Сличан приступ развијен је и у скандинавским државама, нарочито у Финској и Данској, где дигитализација правосуђа представља саставни део ширих политика модернизације јавне управе. У овим државама електронска комуникација између странака, адвоката и судова постала је доминантан облик процесне комуникације, док су системи електронског управљања предметима интегрисани са другим административним и државним базама података.²⁵ Практична примена дигиталних технологија у скандинавским правосудним системима показала је да висок степен техничке повезаности институција може значајно допринети скраћењу трајања поступака и смањењу административних трошкова. С друге стране, у појединим државама чланицама ЕУ процес дигитализације правосуђа развијао се спорије, услед институционалне сложености, ограничених техничких ресурса и различитих процесних

²³ *The 2024 EU Justice Scoreboard*, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2024.

²⁴ Sanja Ivić, David Ramiro Troitino, "Digital Sovereignty and Identity in the European Union: A Challenge for Building Europe", *European Studies – the Review of European law, Economics and Politics*, Vol. 9, no. 2, 2022, pp. 80–109.

²⁵ Dory Reiling, Francesco Contini, "E-Justice Platforms: Challenges for Judicial Governance", *International Journal for Court Administration*, Vol. 13, No. 1, 2022, Article 6, pp. 1–19.

традиција. У Италији је, на пример, процес дигитализације судова дуго био оптерећен проблемима фрагментираности информационих система и неуједначене примене електронских процедура, иако је у последњој деценији остварен значајан напредак кроз развој система *Processo Civile Telematico* за електронско вођење грађанских поступака.²⁶ У Француској и Немачкој дигитализација правосуђа заснива се на постепеном увођењу електронске комуникације и дигиталног управљања предметима, уз наглашену пажњу посвећену заштити података и очувању процесних гаранција. Практична примена система *e-justice* у државама ЕУ посебно је интензивирана током пандемије COVID-19, када су бројни судови били принуђени да у кратком временском периоду обезбеде функционисање судских поступака путем дигиталних платформи и видео-конференцијских система. У том периоду многе државе увеле су могућност одржавања рочишта на даљину, електронске доставе судских аката и дигиталног приступа предметима, што је представљало значајан корак у правцу модернизације правосудних система.²⁷ Истовремено, пандемија је показала да дигитализација правосуђа више није искључиво питање институционалне ефикасности, већ и механизам обезбеђивања континуитета функционисања правосудних институција у ванредним околностима.

5) НОРМАТИВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ ПРАВОСУЂА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Процес дигиталне трансформације правосудних институција у Босни и Херцеговини развија се у специфичним институционалним и уставноправним околностима, које значајно утичу на темпо и ефикасност увођења система *e-justice*. Сложена државна структура, подела надлежности између државног, ентитетских и кантоналних нивоа власти, као и постојање више правосудних и административних система, условили су да процес дигитализације правосуђа буде фрагментиран и институционално неуједначен.²⁸ Ипак, упркос бројним структурним

²⁶ Francesco Contini, "Double Normalization: When Procedural Law is Made Digital", *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 12, No. 5, 2022, pp. 1271–1294.

²⁷ Marco Fabri, "Will COVID-19 Accelerate Implementation of ICT in Courts?", *International Journal for Court Administration*, Vol. 11, No. 2, 2020, pp. 1–6.

²⁸ Зоран Томић, Управно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2019, стр. 84–96.

ограничењима, последњих година уочљив је постепени развој нормативног и институционалног оквира усмереног ка модернизацији правосудног система и усклађивању са европским стандардима дигиталне комуникације. Основу правосудног система Босне и Херцеговине чине Суд Босне и Херцеговине, Тужилаштво Босне и Херцеговине, ентитетски судови и тужилаштва, правосудне институције Брчко дистрикта, као и Високи судски и тужилачки савет Босне и Херцеговине, који има централну улогу у координацији и модернизацији правосудног система.²⁹ Управо је Високи судски и тужилачки савет током последње деценије постао један од кључних носилаца процеса дигитализације правосуђа, нарочито у области развоја јединствених информационих система, електронског управљања предметима и статистичког праћења рада судова и тужилаштва. Један од најзначајнијих механизма дигитализације правосуђа у Босни и Херцеговини представља Систем за аутоматско управљање предметима (*Case Management System* – CMS), који је уведен у већини судова и тужилаштва у земљи.³⁰ Наведени систем омогућава електронску евиденцију предмета, праћење процесних радњи, управљање документацијом и статистичку анализу рада правосудних институција. Увођење CMS система представљало је значајан корак у правцу модернизације правосуђа, јер је омогућило већу транспарентност рада судова и ефикасније управљање предметима, иако у пракси и даље постоје проблеми који се односе на техничку инфраструктуру, међусобну повезаност система и неуједначену примену дигиталних процедура. Поред CMS система, нормативни оквир дигитализације правосуђа у Босни и Херцеговини постепено је развијан кроз различите стратешке документе и реформске програме. Посебан значај има Стратегија за реформу сектора правде у Босни и Херцеговини, којом су као један од приоритетних циљева дефинисани модернизација правосудних институција и унапређење информационо-комуникационих система.³¹ У наведеним документима посебно се наглашава потреба за развојем електронске комуникације, дигитализацијом судске документације и усклађивањем правосудног система са европским стандардима *e-justice*. На процес дигитализације

²⁹ „Закон о Високом судском и тужилачком савјету Босне и Херцеговине“, *Службени гласник БиХ*, бр. 25/04, 93/05, 48/07 и 15/08.

³⁰ High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina, „Case Management System (CMS)“. Интернет: <https://vsts.pravosudje.ba>, приступљено: 14. мај 2026.

³¹ „Стратегија за реформу сектора правде у Босни и Херцеговини за период 2021–2027“, Министарство правде Босне и Херцеговине, Сарајево, 2021.

правосуђа у Босни и Херцеговини значајан утицај има и процес европских интеграција, будући да Европска комисија у својим годишњим извештајима континуирано указује на потребу јачања институционалних капацитета, модернизације правосуђа и унапређења дигиталне комуникације између правосудних институција.³² Посебно се наглашава значај усклађивања са европским стандардима у области заштите података, интероперабилности информационих система и електронске размене података у прекограничним поступцима. Иако је у нормативном смислу остварен одређени напредак, институционални оквир дигиталног правосуђа у Босни и Херцеговини и даље карактеришу бројна ограничења. Недовољна координација између различитих нивоа власти, неуједначена техничка опремљеност судова и ограничени финансијски ресурси утичу на то да процес дигиталне трансформације напредује спорије у односу на већину држава чланица ЕУ. Ипак, развој постојећих информационих система и постепено прилагођавање европским стандардима указују да дигитализација правосуђа у Босни и Херцеговини представља један од значајних елемената ширег процеса институционалне модернизације и европских интеграција.

6) ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА СИСТЕМА Е-ПРАВОСУЂА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Практична примена система *e-justice* у Босни и Херцеговини развијала се постепено и у великој мери под утицајем реформских процеса усмерених ка модернизацији правосудног система и приближавању европским стандардима. Иако дигитална трансформација правосуђа у Босни и Херцеговини још увек није достигла ниво развијености који постоји у већини држава чланица ЕУ, у последњој деценији остварен је значајан напредак у области електронског управљања предметима, дигиталне евиденције судских поступака и примене информационо-комуникационих технологија у раду судова и тужилаштава. Најзначајнији сегмент практичне дигитализације правосуђа представља увођење јединственог Система за аутоматско управљање предметима (*Case Management System* – CMS), који је постао основни инструмент електронске администрације у правосудним институцијама Босне и Херцеговине. CMS систем омогућава електронску регистрацију и праћење предмета, аутоматску расподелу предмета судијама

³² *Bosnia and Herzegovina 2023 Report*, European Commission, Commission Staff Working Document, SWD(2023) 691 final, Brussels, 2023.

и тужиоцима, евиденцију процесних радњи и статистичко праћење рада правосудних институција. Увођењем овог система значајно је унапређена транспарентност рада судова и смањен простор за манипулације приликом расподеле предмета, што је представљало један од важних корака у јачању институционалног поверења у правосудни систем.³³ Поред тога, CMS систем омогућио је ефикасније прикупљање статистичких података о трајању поступака, броју нерешених предмета и оптерећености судова, што је створило предуслове за унапређење управљања правосудним институцијама и праћење ефикасности рада судова и тужилаштва.

Практична примена дигиталних технологија у правосуђу Босне и Херцеговине посебно је интензивирана током пандемије COVID-19, када су бројне институције биле приморане да прилагоде рад ограниченим условима непосредне комуникације. У том периоду поједини судови увели су употребу видео-конференцијских система за одржавање рочишта, као и различите облике електронске комуникације између судова, странака и адвоката. Иако примена ових механизма није била уједначена на територији целе државе, пандемија је показала да постоји реална потреба за даљим развојем дигиталних платформи које би омогућиле континуитет функционисања правосудног система у ванредним околностима. Значајан аспект практичне дигитализације правосуђа односи се и на постепено увођење електронских база судске праксе и дигитализацију правосудне документације. Суд Босне и Херцеговине, Високи судски и тужилачки савет и друге институције развиле су електронске платформе које омогућавају приступ одређеним категоријама судских одлука и правосудних информација.³⁴ Ови механизми доприносе већој транспарентности рада правосуђа и унапређењу приступа правним информацијама, што представља један од важних стандарда савременог система *e-justice*. Ипак, упркос одређеном напретку, практична примена система дигиталног правосуђа у Босни и Херцеговини и даље је праћена бројним ограничењима. Један од најзначајнијих проблема односи се на неуједначену техничку опремљеност судова и тужилаштва, јер поједине институције и даље немају адекватну дигиталну инфраструктуру неопходну за потпуну примену електронских процедура.³⁵ Поред тога, у пракси су присутни

³³ *Ibid.*

³⁴ Суд Босне и Херцеговине. Интернет: <https://www.sudbih.gov.ba>, 14. мај 2026.

³⁵ *Dashboard on Judicial Time Management*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Council of Europe, Strasbourg, 2023.

проблеми који се односе на недовољну међусобну повезаност институционалних система, ограничен степен електронске комуникације са странкама и недостатак јединственог нормативног оквира за потпуну дигитализацију процесних радњи. Посебан изазов представља и питање дигиталне писмености и стручне обучености запослених у правосудним институцијама. Увођење савремених информационих система захтева континуирану едукацију судија, тужилаца, административног особља и адвоката, јер ефикасност дигитализације у великој мери зависи од способности институција да нове технологије интегришу у свакодневну праксу. Из тог разлога, процес дигиталне трансформације правосуђа у Босни и Херцеговини не подразумева само техничку модернизацију институција, већ и постепену промену организационе и професионалне културе унутар правосудног система. Упркос наведеним ограничењима, досадашња пракса показује да дигитализација правосуђа у Босни и Херцеговини представља један од кључних механизма модернизације правосудног система и јачања његове ефикасности. Развој CMS система, електронске евиденције предмета и дигиталних платформи за приступ правосудним информацијама указује на постепено приближавање европским стандардима *e-justice*, иако ће за потпуну интеграцију у савремени европски дигитални правосудни простор бити неопходна даља нормативна, институционална и техничка унапређења.

7) УСКЛАЂЕНОСТ ПРАВОСУДНОГ СИСТЕМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ СА ЕВРОПСКИМ СТАНДАРДИМА

Питање усклађености правосудног система Босне и Херцеговине са европским стандардима дигиталне комуникације и *e-justice* представља један од значајних сегмената процеса европских интеграција и реформе владавине права. ЕУ у континуитету указује да модернизација правосудних институција, развој електронске комуникације и јачање институционалних капацитета представљају неопходне предуслове за изградњу ефикасног, независног и транспарентног правосудног система способног да функционише у оквиру европског правног простора.³⁶ У том контексту, усклађивање са европским стандардима не подразумева искључиво нормативно преузимање правних тековина ЕУ, већ и практичну способност институција да обезбеде функционалну и сигурну дигиталну комуникацију унутар националног и прекограничног правосудног система. Одређени

³⁶ *Bosnia and Herzegovina 2023 Report, op. cit.*

степен усклађености правосудног система Босне и Херцеговине са европским стандардима уочљив је пре свега у области електронског управљања предметима и дигиталне администрације судова. Увођењем CMS система створени су основни предуслови за електронску евиденцију предмета, праћење рада судова и статистичко управљање правосудним институцијама, што представља један од важних елемената европског концепта *e-justice*. Такође, постепено се развијају механизми електронског приступа судским информацијама и дигиталне размене података између појединих правосудних институција, што указује на настојање да се домаћи систем приближи европским стандардима интероперабилности и електронске комуникације. Ипак, Европска комисија у својим извештајима редовно наглашава да процес дигитализације правосуђа у Босни и Херцеговини и даље карактеришу бројни структурни и институционални недостаци.³⁷ Посебан проблем представља неуједначеност правног и институционалног оквира, која произилази из сложене уставне структуре државе и подељених надлежности између различитих нивоа власти. Недостатак јединствене стратегије дигитализације правосуђа и неуједначена примена електронских процедура у различитим деловима правосудног система утичу на ограничен степен функционалне повезаности институција и успоравају процес усклађивања са европским стандардима. Посебан аспект европских стандарда односи се на заштиту података о личности и информациону безбедност, што представља једно од најосетљивијих питања савременог дигиталног правосуђа. Босна и Херцеговина је усвојила Закон о заштити личних података, а институционални надзор у овој области врши Агенција за заштиту личних података у Босни и Херцеговини.³⁸ Међутим, Европска комисија указује да је неопходно додатно усклађивање домаћег законодавства са стандардима *GDPR*-а и јачање техничких капацитета за заштиту правосудних информационих система.³⁹ Ово питање добија посебан значај у условима све интензивније дигиталне комуникације и повећаног ризика од сајбер претњи усмерених ка правосудним институцијама. Усклађеност са европским стандардима посебно се огледа и у сарадњи Босне и Херцеговине са

³⁷ *Bosnia and Herzegovina 2022 Report*, European Commission, Commission Staff Working Document, SWD(2022) 336 final, Brussels, 2022.

³⁸ „Закон о заштити личних података“, *Службени гласник БиХ*, бр. 12/25.

³⁹ „Analytical Report accompanying the Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union“, European Commission, SWD(2019) 222 final, Brussels, 2019.

међународним институцијама и организацијама које се баве реформом правосуђа. Савет Европе, СЕРЕЈ, ЕУ и мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини током последњих година реализовали су бројне пројекте усмерене ка модернизацији правосудних институција, унапређењу информационих система и развоју електронске комуникације у судским поступцима. Ови програми допринели су постепеном усвајању европских стандарда у области управљања предметима, статистичког праћења рада судова и дигиталне доступности правосудних услуга. Ипак, упркос постојећем напретку, може се констатовати да правосудни систем Босне и Херцеговине још увек није у потпуности усклађен са европским стандардима дигиталне комуникације и *e-justice*. Недовољна институционална координација, ограничени финансијски ресурси, техничка неуједначеност и спор темпо нормативних реформи представљају значајне препреке даљој модернизацији правосуђа. Међутим, процес европских интеграција и континуирани захтеви ЕУ у области владавине права и дигиталне трансформације стварају снажан подстицај за наставак институционалних и нормативних реформи, што указује да ће даље приближавање европским стандардима остати један од приоритетних циљева развоја правосудног система Босне и Херцеговине.

8) ИЗВОРИ

- Casanovas, Pompeu, Palmirani, Monica, Peroni, Silvio, van Engers, Tom, Vitali, Fabio, "Semantic Web for the Legal Domain: The Next Step", *Semantic Web*, Vol. 7, No. 3, 2016, pp. 213–227.
- Contini, Francesco, "Double Normalization: When Procedural Law is Made Digital", *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 12, No. 5, 2022, pp. 1271–1294.
- Dijk, Jan van, *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*, Sage Publications, Thousand Oaks, 2005.
- Fabri, Marco, "Justice and Technology in Europe: How ICT Is Changing the Judicial Business", *Utrecht Law Review*, Vol. 15, No. 1, 2019, pp. 129–138.
- Fabri, Marco, "Will COVID-19 Accelerate Implementation of ICT in Courts?", *International Journal for Court Administration*, Vol. 11, No. 2, 2021, pp. 1–6.
- Hildebrandt, Mireille, "Law as Information in the Era of Data-Driven Agency", *The Modern Law Review*, Vol. 79, No. 1, 2016, pp. 1–30.
- Ivić Sanja, Ramiro Troitino David, "Digital Sovereignty and Identity in the European Union: A Challenge for Building Europe", *European Studies – the Review of European law, Economics and Politics*, Vol. 9, no. 2, 2022, pp. 80–109.

- Leenes, Ronald, van Brakel, Rosamunde, Gutwirth, Serge, De Hert, Paul (eds), *Data Protection and Privacy: The Internet of Bodies*, Hart Publishing, Oxford, 2018.
- Lips, Miriam, *Digital Government: Managing Public Sector Reform in the Digital Era*, Routledge, London, 2019.
- Lyskey, Orla, *The Foundations of EU Data Protection Law*, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Мајсторовић, Марија, „Општа уредба Европског парламента и Савета Европске уније о заштити података (ГДПР) – преглед и новине“, *Европско законодавство*, Год. 19, бр. 73–74, 2020, стр. 99–117.
- Palmirani, Monica, “Electronic Legal Documents and Standards”, *Legisprudence*, Vol. 7, No. 2, 2013, pp. 229–247.
- Reiling, Dory, Contini, Francesco, “E-Justice Platforms: Challenges for Judicial Governance”, *International Journal for Court Administration*, Vol. 13, No. 1, 2022, pp. 1–19.
- Sartor, Giovanni, *Legal Reasoning: A Cognitive Approach to the Law*, Springer, Dordrecht, 2005.
- Susskind, Richard, *Online Courts and the Future of Justice*, Oxford University Press, Oxford, 2019.
- Томић, Зоран, *Управно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2019.
- Вучић, Михајло, „Границе вантериторијалног дејства Опште уредбе о заштити података Европске уније“, *Европско законодавство*, Год. 19, бр. 73–74, 2020, стр. 41–60.

8) ЗНАЧАЈ ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

Дигитална трансформација правосудних институција представља један од најзначајнијих процеса савременог развоја правних система, будући да примена информационо-комуникационих технологија суштински мења начин функционисања судова, тужилаштава и других правосудних органа. Развој концепта *e-justice* у европском правном простору условљен је потребом за ефикаснијом прекограничном сарадњом, унапређењем приступа правди и модернизацијом институционалних механизма у условима интензивне дигитализације друштва. ЕУ је кроз различите нормативне и стратешке инструменте постепено формирала систем стандарда дигиталне комуникације, који обухвата електронску

идентификацију, интероперабилност информационих система, електронску размену података, заштиту личних података и сигурност дигиталне комуникације унутар правосудних поступака.

Анализа европских стандарда показује да дигитализација правосуђа више не представља искључиво техничко питање модернизације институција, већ један од кључних елемената савременог концепта владавине права. Успостављање функционалног система *e-justice* подразумева способност институција да обезбеде брзу, сигурну и правно поуздану комуникацију између судова, странака и других правосудних субјеката, уз истовремено очување основних процесних гаранција и заштиту права на приватност. Посебан значај у том процесу имају стандарди ЕУ који се односе на електронску идентификацију, електронске услуге од поверења и заштиту података о личности, јер они представљају темељ изградње јединственог европског дигиталног правосудног простора. Практична искуства држава чланица ЕУ показују да примена система *e-justice* може значајно допринети повећању ефикасности судских поступака, смањењу административних трошкова и већој доступности правде. Истовремено, пракса указује да процес дигиталне трансформације правосуђа подразумева бројне изазове који се односе на техничку инфраструктуру, интероперабилност система, заштиту података и очување принципа правичног суђења у дигиталном окружењу. Пандемија COVID-19 додатно је показала да дигитализација правосуђа представља и важан механизам обезбеђивања континуитета функционисања институција у ванредним околностима, што је додатно убрзало процес развоја електронске комуникације и дигиталних платформи у европским правосудним системима. У контексту Босне и Херцеговине може се констатовати да је у последњој деценији остварен одређени напредак у области дигитализације правосуђа, нарочито кроз развој CMS система, увођење електронског управљања предметима и постепену модернизацију правосудне администрације. Ипак, процес дигиталне трансформације и даље је оптерећен бројним институционалним, нормативним и техничким ограничењима, која произилазе из сложене уставноправне структуре државе, неуједначене техничке опремљености судова и ограничених административних капацитета. Европска комисија у својим извештајима континуирано указује на потребу јачања институционалне координације, даљег усклађивања са европским стандардима и унапређења система дигиталне комуникације унутар правосудног система Босне и Херцеговине. Посматрано у ширем контексту европских интеграција, дигитална трансформација правосуђа у Босни и Херцеговини представља један од важних предуслова јачања владавине права и приближавања европским правним тековинама. Даљи развој система *e-justice*

захтеваће не само нормативно усклађивање са стандардима ЕУ већ и континуирана улагања у техничку инфраструктуру, едукацију правосудног кадра и развој институционалних механизма који ће обезбедити сигурну, ефикасну и транспарентну дигиталну комуникацију. Само на тај начин биће могуће изградити савремен и функционалан правосудни систем способан да одговори захтевима савременог европског правног простора и дигиталног друштва.

DIGITAL TRANSFORMATION OF JUDICIAL INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN STANDARDS OF INTERNATIONAL COMMUNICATION

Pantelija BOŽIĆ*

Abstract: The digital transformation of judicial institutions represents one of the most significant processes in the contemporary development of the European legal area, given that the application of information and communication technologies substantially affects the efficiency, transparency, and accessibility of justice. This paper analyses the European standards for digital communication in the judiciary, with particular emphasis on the development of *e-justice* systems within the member states of the European Union and on the degree of harmonisation of the judicial system of Bosnia and Herzegovina with contemporary European trends in judicial digitalisation. Special attention is devoted to the normative and institutional framework of the European Union, standards for electronic data exchange, personal data protection, and cybersecurity issues in digital justice. The paper points out that the digitalisation of judicial institutions no longer represents a matter of technical modernisation exclusively, but rather constitutes one of the key prerequisites for efficient international judicial cooperation and the functioning of the modern concept of the rule of law. The analysis demonstrates that a certain level of progress has been achieved in Bosnia and Herzegovina in the field of *e-justice*. Further normative, institutional, and technical reforms remain necessary to achieve full compliance with European standards.

Keywords: judicial digitalisation, *e-justice*, European standards, electronic communication, Bosnia and Herzegovina.

* Faculty of Law, Sinergija University, Bjeljina, Bosnia and Herzegovina. E-mail: pantelijasb@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1614-1787>